

Nové možnosti rozvoje vzdělávání na Technické univerzitě v Liberci

Specifický cíl A2: Rozvoj v oblasti distanční výuky, online výuky a blended learning

NPO_TUL_MSMT-16598/2022

Společný blok oborových didaktik I. – úvod do problematiky obecné didaktiky

Financováno
Evropskou unií
NextGenerationEU

Národní
plán
obnovy

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

1 Didaktika jako vědní a studijní disciplína ve studiu učitelství.

1.1 Didaktika jako pedagogická disciplína

Didaktika je pedagogická disciplína, která se zabývá vzděláváním a vyučováním. Původ slova najdeme v řečtině (didaskein – učit, vyučovat).

Za vyučování (výuku) považujeme situaci řízeného učení jedince (skupiny), které má zpravidla institucionální charakter – tedy didaktika se zaměřuje především na vyučování ve škole.

V Pedagogické encyklopedii (Průcha, 2009, s. 651) je didaktika definována jako **teorie vyučování a učení**: „*Didaktika se stává obecnou teorií vyučování a učení, jestliže abstrahuje od věku vzdělávaného jedince, od oboru, v němž se vzdělává, od instituce, v níž se vzdělávání odehrává, atd. Analogicky k vymezení termínu obecná pedagogika lze obecnou didaktiku chápat jako základní pedagogickou disciplínu, která usiluje o systematizaci a interpretaci klíčových didaktických jevů a zákonitostí a o vymezení obecně platných didaktických principů*“.

Cílem obecné didaktiky je objasňování klíčových didaktických pojmů (vzdělání, výchova, vyučování, učení aj.) a rozpracovávání teorií vztahujících se k vyučování a učení.

Didaktika je základní profesní vědou pro učitele. Popisuje obecné principy fungování vyučovacího procesu, k nimž může učitel vztahovat své jednání ve výuce. Didaktická teorie mu poskytuje základnu, oporu při řešení pedagogických situací.

Obecná didaktika poskytuje obecné řešení předmětu didaktiky.

Problémy jednotlivých **stupňů vzdělávání** se zabývají odpovídající didaktiky stupňů a typů škol, např. školní didaktika (didaktika základní školy), didaktika odborných škol, vysokoškolská didaktika.

Didaktiku zaměřenou na výuku skupiny příbuzných předmětů nazýváme **oborová didaktika**, např. didaktika přírodovědných předmětů, didaktika technických předmětů.

Specifiky výuky odborných předmětů jednoho konkrétního oboru (např. strojírenského oboru, stavebního oboru, elektrotechnického oboru) se zabývá **didaktika odborných předmětů**.

Didaktika odborných předmětů zkoumá a objasňuje zákonitosti výchovně-vzdělávacího procesu ve výuce specifických předmětů daného oboru a zkoumá, s jakým výchovně-vzdělávacím obsahem a kterými prostředky výuky lze co nejefektivněji dosahovat stanovených cílů výuky.

1.2 Současné pojetí didaktiky

V moderním pojetí didaktiky se výrazně projevují dvě tendence:

- 1) **SYSTÉMOVÉ POJETÍ**: nezaměřuje se jen úzce na uzavřený souhrn otázek vyučování, nýbrž komplexně objasňuje povahu, teorii a praxi všech důležitých procesů, jimiž se učí a jsou vyučování lidé ve škole i mimo školu
- 2) **INTERDISCIPLINÁRNÍ CHARAKTER**: zkoumá „učící se společnost“ – proto úzké vazby na sociologii, psychologii a další vědy, využívání výzkumných metod těchto věd, vznik tzv. hraničních disciplín (psychodidaktika, sociologie výchovy aj.)

1.3 Současné problémy didaktiky

Soudobá společnost determinuje vývoj pojetí vyučování a vzdělávání obecně. Proto ve výzkumných projektech nacházíme témata jako např. „učící se“ společnost, celoživotní vzdělávání, otázky podílu formálního a neformálního vzdělávání, reforma školy – zejména změny pojetí cílů a obsahu vzdělávání (klíčové kompetence, komplexnost vzdělávacího obsahu), inovativní trendy, aktivizace žáků, „krize“ vzdělávání a vzdělanosti aj.

1.4 Předmět didaktiky

Předmětem (základními problémy) didaktiky jsou vzdělávání, vyučování a jejich základní prvky (cíle, obsah a prostředky vyučování), a dále subjekty vyučování: učitel a žáci

Cíl výuky (k čemu výuka směřuje) je ideální představa toho, čeho se má dosáhnout (jakých vědomostí, dovedností, rozvoje kterých myšlenkových procesů, názorů, hodnot aj.

Obsah výuky (co vyučovat) neboli učivo je konkretizací vyučovacích cílů. Zkoumání didaktiky se zaměřuje na otázky výběru učiva, problém didaktické transformace, uspořádání učiva, zdrojů učiva apod.

Pojem **prostředky výuky (jak vyučovat)** zahrnuje způsoby práce učitele (**vyučovací metody**), uspořádání vyučování v čase a prostoru (**organizační formy**) a materiální prostředky (didaktickou techniku, učebnice, didaktické pomůcky aj.).

Didaktika jako vědní disciplína se svým předmětem vztahuje k dalším vědám:

např. ke gnoseologii (zkoumá proces poznání, možnost pravdivě poznávat objektivní skutečnost), psychologii (zkoumá lidskou osobnost a její vývoj, psychické procesy, proces učení, otázky motivace apod.), k pedagogické psychologii (zkoumá podmínky výchovy, zákonitosti učení), sociální psychologii (společenské vztahy mezi jednotlivci, otázky komunikace, rolí jednotlivců ve skupině apod.), sociologii (chování lidí ve skupinách, společenské vztahy, podmínky existence společnosti), logice (věda o zákonitostech správného myšlení), kybernetice (obecné zákonitosti procesu řízení a sdělování informací), biologii člověka a k dalším.

Základní kategorie didaktiky

- vyučovací proces (výuka) je hlavní forma výchovně vzdělávací činnosti, při níž učitel a žáci vstupují do určitých vztahů za účelem dosahování stanovených cílů
- základní činitele (komponenty) vyučovacího procesu - činnost učitele, činnost žáků, obsah učiva
- vzdělávání jsou všechny jevy a procesy, týkající se záměrné myšlenkové a motorické kultivace člověka
- vzdělání je výsledek vzdělávání. Jsou to osvojené vědomosti, dovednosti, návyky, postoje, hodnoty a normy, získané během vzdělávacích procesů
- výchova je záměrné a cílevědomé formování osobnosti. Cílem je dosáhnout pozitivních změn ve vývoji jedince.
- učení je činnost žáka - proces získávání zkušeností a utváření osobnosti (činnost učitele nazýváme vyučování – učitel vyučuje, žák se učí)

Výchova a vzdělávání jsou procesy probíhající souběžně. Proto proces výchovy a vzdělávání nazýváme společným pojmem: výchovně vzdělávací proces (**edukace** – z anglického „education“). Výchova a vzdělávání se realizují prostřednictvím konkrétní aktivity – **vyučování**.

Výchovně vzdělávací proces je tedy proces vytváření kompetencí (tj. vědomostí, dovedností, návyků, názorů, postojů, hodnot, rozvinutých myšlenkových procesů), formování a kultivace osobnosti.

Vyučovací proces je konkrétní výchovně-vzdělávací situace, probíhající zpravidla ve vzdělávací instituci, v níž je realizován výchovně vzdělávací proces v konkrétních vzdělávacích obsazích s konkrétně stanovenými vzdělávacími cíli.

Literatura:

- PODLAHOVÁ, Libuše a kol. *Didaktika pro vysokoškolské učitele*. Praha: Grada, 2012.
KALHOUS, Z. - OBST, O. *Školní didaktika*. Praha: Portál, 2002.
SKALKOVÁ, Jarmila: *Obecná didaktika*. Praha: Portál, 2007
SLAVÍK, Milan: *Vysokoškolská pedagogika*. Praha: Grada, 2012
PRŮCHA, Jan: *Pedagogická encyklopedie. Portál 2009, s. 651*